

***ШКІЛЬНИЙ І СТУДЕНТСЬКИЙ ЖАРГОН ЯК СКЛАДНИК
МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ***

У статті порушено питання про шкільний і студентський жаргон у структурі молодіжного сленгу. Автор аналізує лексико-семантичні поля цих субмов, звертає увагу на взаємодію шкільного, студентського і молодіжного жаргонів.

Ключові слова: молодіжний сленг, спеціальні молодіжні жаргони, шкільний жаргон, студентський жаргон, лексико-семантичне поле.

Ключевые слова: молодежный сленг, специальные молодежные жаргоны, школьный жаргон, студенческий жаргон, лексико-семантическое поле.

Key words: youth slang, special youth jargons, school jargon, student jargon, lexical-semantic field.

Еволюція сучасного лінгвістичного знання пов'язана з переходом від лінгвістичної монархії до демократії, від мови витонченої словесності до повсякденного мовлення, від відшліфованих форм до мовленнєвої стихії — до мови, зануреної у життя. Сучасний лінгвіст не може не розуміти важливості вивчення мови в режимі реального часу й безперестанного спостереження, причому вивчати без презумпції засудження й категоричного відторгнення. Соціально-мовні процеси к. ХХ – п. ХХІ століття значно стимулювали розвиток студій в Україні, які висвітлюють функціонування ненормативної лексики. Проте, процесам взаємодії урбаністичних форм комунікації, серед яких чільне місце займає молодіжна субмова, не приділяється достатня увага лінгвістів.

О.Горбач у монографії «Арго на Україні» наводить зразки школярського жаргону 30-х років ХХ ст. Харкова, Полтави, Чернігова, Донецька, Перемишля, Львова, Тернополя, Станіслава, Дрогобича, Кременця, Ужгорода, Чернівців.

Дослідник виділяє і студентське арго: «Свої окремі арготизми створило в нас і студентське середовище: від школярських вони різняться всього лиш там, де мова про окремі поняття, невідомі в середньошкільному доквіллі. Осередками, де такі власні вирази виникали, було головню — студентські гуртожитки і корпорації» [1, с. 157]. Автор, перераховуючи міста України, де були відкриті вищі навчальні заклади (зокрема Херсон, Миколаїв), припускає, що в усіх таких осередках, напевно, виникали власні студентські арготизми, але про це можна лише здогадуватися, бо систематично їх ніхто не описував; вони інколи засвідчені випадком у різних спогадах [1, с. 158].

Серед південних українських міст у плані фіксації субстандартної лексики того часу певною мірою «пощастило» лише Одесі. Аналізуючи одеський школярський жаргон, О.Горбач посилається на працю В.Стратена «Арго й арготизми». Побут одеських безпритульних і лексичний склад вуличницького арго Одеси відтворені в оповіданні «Вуркагани» І.Микитенка. Дослідження регіональних різновидів жаргонних підсистем, серед яких чільне місце посідають шкільний і студентський жаргони (далі — ШК і СТУД), зумовлює актуальність дослідження. Завдання нашої статті — виявлення процесів взаємодії молодіжного сленгу (далі — МС) зі школярсько-студентською субмовою. Матеріалом дослідження є молодіжне неформальне мовлення м.Херсона, переважна більшість наведених у статті прикладів не зафіксована жаргонними словниками української і російської мов [2; 5] (далі БСРЖ, КСЖЛ).

ШК і СТУД — важливі лексичні підсистеми молодіжної субмови. Вони органічні у структурі МС, оскільки носіями ШК і СТУД є виключно представники молодого покоління (відповідно, школярі й студенти), але водночас тут виділена власна предметна галузь, як у професійних жаргонів, своєрідне «виробниче ядро» — навчання. Шкільну і студентську субмови можна кваліфікувати як корпоративні молодіжні жаргони, оскільки, незважаючи на відсутність будь-якої криптологічності цих жаргонів і очевидну зрозумілість більшості їх одиниць представникам інших соціальних і вікових груп, реалізується лексика цих жаргонних підсистем лише в мовленні вказаного

контингенту носіїв з огляду неактуальності для інших міських соціумів. Л.Ставицька переконливо доводить, що загальномолодіжний сленг важко відділити від студентсько-шкільного жаргону, а тому визнає інтержаргонний характер останнього [4, с. 226]. Автори «Сучасної української літературної мови» у розділі про жаргонну лексику так визначають інтержаргонні елементи студентсько-шкільного соціолекту: це жартівливі й зневажливі звертання чи характеристики своїх колег [6, с. 205]. Базуючись на твердженні Л.Скворцова про те, що СТУД є утворенням більш загального порядку, і «вбирає» в себе ШК [3, с. 49], ми не диференціюємо їх одиниці.

Школярсько-студентський соціум володіє загальномолодіжним жаргоном, але обов'язково витворює власний мовний світ, у якому домінують номінації на позначення навчальних предметів, реалій і понять процесу навчання, шкільного чи студентського персоналу, різних виявлених саме в навчальному процесі людських якостей тощо. Проаналізуємо актуальні лексико-семантичні поля в жаргонному слововжитку міської молоді, яка навчається.

Серед найменувань осіб виділяємо підгрупи: назви посадових осіб у сфері освіти; назви викладачів-предметників; назви, що вказують на статус учня/студента, професійно-навчальне спрямування; назви осіб за характерною ознакою. Посадові особи представлені у херсонському молодіжному сленгу (далі — ХМС) такими номінаціями: 'учитель' — *училка; учиха; учительця; тіч, тіча (тічер БСРЖ; тічерка КСЖЛ)*; 'викладач' — *препод*; 'завуч' — *завучмен*; 'куратор' — *курваторша, термінатор, мазер*; 'директор' — *дик*; 'декан' — *дек, деканішка*; 'ректор' — *рек, рекетор*; 'завідувач кафедри' — *кафзав*. У КСЖЛ одиниця *керя* подана як ШК 'класний керівник', нами зафіксоване розширене вживання — будь-який керівник, широко побутує у СТУД (керівник курсовою роботою, дипломною, практикою). Цікавою метафоричною номінацією є лексема *кондуктор*, що у СТУД позначає викладача, який вимагає гроші.

Найменування вчителів/викладачів-предметників найчастіше утворені на основі внутрішньої форми вихідного слова, напр.: *істориня* 'вчитель/викладач історії'; *англьона* 'вчитель/викладач англійської мови'; *украйонка, укромовичка*

'вчитель/викладач української мови'; *психічка, психологша* 'викладач психології'; *сулемешиця* 'викладач сучасної української літературної мови' (СТУД *сулеме* 'сучасна українська літературна мова' КСЖЛ). Експресивність подібних номенів, порівняно з іншими сленгізмами, не настільки велика, і за своєю лінгвістичною сутністю ці одиниці схожі швидше з професіоналізмами, ніж з власне сленгізмами. Жартівливі назви, утворені шляхом метонімічної співвіднесеності зі знаряддям чи термінологічною сферою професійної діяльності вчителя, здебільшого характерні для ШК, напр.: *інфузорія, вакуоля* 'вчитель біології'; *коробка швидкостей* 'учитель фізики'; *молекула* 'вчитель фізики/хімії'. У мовленні студентів зафіксовані одиниці *Гомер* 'викладач античної літератури' і *літр* 'викладач літератури'.

Ми не виділяли окремо підгрупу 'найменування вчителів за їх характерними ознаками', хоча вона є досить численною у ШК. Більшість одиниць цієї групи номінує цілком визначених, конкретних людей, має яскраво виражений «локальний» характер і реалізована в мовленні учнів лише однієї школи (або навіть у межах кількох класів школи), де були створені. Утворення подібних одиниць (вироблення жаргонних найменувань конкретних людей) є специфічною рисою ШК, що не характерно для інших жаргонних утворень (наприклад, для СТУД).

У назвах, що вказують на статус учня/студента, переважають одиниці зі значенням 'молодших класів/курсів', напр.: *дітки* (МС *дитинка* 'молодший за рангом, недосвідчений' КСЖЛ); *малі; недорослі; малолітки; мухи; зелені; запахи; салабони; салаги; черпаки; шнурки; юзери*. Найменування учнів/студентів-випускників запозичені з кримінального та армійського жаргону, напр.: *дембеля, діди, дідусі, старі*. У жаргонних словниках зафіксована одиниця *екватор* СТУД 'час після зимової сесії на третьому курсі, середина навчання у ВНЗ', від якої у ХМС утворено студентський жаргонізм *екваторицики* 'студенти 3 курсу'.

Однією з особливостей СТУД є продукування назв, які вказують на професійне спрямування студентів, напр.: *гібриди* 'студенти подвійних

спеціальностей'; *біолох/біолух* 'студент-біолог'; *калькулятор, маразматик, матюк* 'студент-математик'; *філолох* 'студент-філолог' (*філолух* БСРЖ); *фіфа* 'студентка факультету іноземної філології'; *фуфа* 'студентка факультету української філології'.

Об'єктом висміювання в школярсько-студентському соціумі постають особи, які добре навчаються, напр.: 'відмінник' — *очкарик, піонер, професор, рвач/рвачуга, роза серед навозу, доцент*; 'учень/студент, який старанно вчиться' — *буквоїжка, зубрилка/зубрило, книгогриз, книжкова криса*. Студента, який має академічну заборгованість, іменують жартівливо *академіком* ('студент, який знаходиться в академічній відпустці' БСРЖ).

Проаналізовані сленгізми (назв осіб) підтверджують думку В.Хіміка, що в студентсько-учнівському соціолекті рідкісні вульгарні або образливі позначення людини, бо поведінка протесту спрямована, як правило, не на людину, а на певне коло ситуацій, на специфічне коло діяльності, на особливі умови життя [7, с. 48].

Лексика СТУД складається із загальностудентської жаргонної лексики, з одного боку, і лексики, характерної для цього ВНЗ, факультету, спеціальності — з іншого, тобто має територіальні й професійні відмінності. Найбільший ступінь «регіональності» СТУД демонструють найменування навчальних закладів (*Херпедун, рисо-горохова академія, рибтюлька*). Більшість сленгових найменувань навчальних закладів є спільними для багатьох міст України (*бурса, універ, кульок*).

Найменування навчальних закладів — здебільшого пейоративи. Яскраво виражену меліоративну функцію виконує сленгізм *школедж*. Фрази *Я навчаюся у бурситеті. Я навчаюся у школеджі* виконують різні стилістичні функції: перша — принизити соціальний статус студента, друга — підвищити статус школяра. Сленгізм *бурса* спочатку називав професійно-технічні училища, зараз уживаний на позначення будь-якого навчального закладу. Зневажливе ставлення до учнів ПТУ, СПТУ демонструють розшифрування цих аббревіатур, у яких

акцентується сема «нерозумний»: ПТУ — *поможі тупому учитися, притулок тупих учнів*; СПТУ — *сільський притулок тупих учнів*.

Найменування дисциплін, які викладаються у ВНЗ, віддзеркалюють наукову спеціалізацію студентів різних ВНЗ (чи навіть різних факультетів одного ВНЗ), тому ці одиниці не мають «загальностудентського» характеру, напр.: *дума* 'ділова українська мова'; *жаба де* 'безпека життєдіяльності'; *всесвітка* 'всесвітня історія'; *патам* 'патологічна анатомія'; *хістор* 'історія'; *фізрослуха*, *фізра* 'фізіологія рослин'. Сленгізми-назви шкільних предметів є більш сталими й загальноновживаними (*фізра* 'фізкультура'; *літра* 'література'; *матра* 'математика').

Розбудоване в студентсько-учнівському соціолекті лексико-семантичне поле 'оцінка', напр.: 'оцінка «1»' — *кол*, *колиця*, *клюшка*; 'оцінка «2»' — *лебідь*, *цвай* (*цвайка* БСРЖ, КСЖЛ); 'оцінка «3»' — *трендель/трендяк*; 'оцінка «4»' — *норма*, *фо*, *четвертак*, *чирик*; 'оцінка «5»' — *п'ятачина*, *п'ятило*, *п'ятифан*, *файв*. Уведення в шкільну систему дванадцятибальної системи оцінювання зумовило появу нових сленгових одиниць, напр.: 'оцінка «6»' — *сатана*, *біс*, *демон*; 'оцінка «7»' — *дядько Сем*; 'оцінка «8»' — *туди-сюди*, *Міжнародний жіночий день* (і аббревіатура *МЖД*); 'оцінка «11»' — *ван + ван*, *твікс* ('незадовільна оцінка, двійка' БСРЖ, КСЖЛ); 'оцінка «12»' — *вишка*.

Реалії й поняття навчального процесу відображені також у таких лексико-семантичних полях школярсько-студентської субмови: приміщення в навчальному закладі: 'аудиторія' — *аудитка*, *каб*, *кубрик*, *рум* (МС 'кімната' БСРЖ), *хата* (МС 'дім, квартира' БСРЖ, КСЖЛ); 'лекційна аудиторія' — *лекціонка*, *лекшин*; 'бібліотека' — *біблятека/бібляша/бібльоша*, *книжня*; 'читальна зала' — *читалка/читашка*; 'гуртожиток' — *діра*, *зона*, *клітка*, *мурашник* (ШК 'школа' КСЖЛ); види навчальної діяльності: 'контрольна робота' — *контроша*, *контробан* (*контра*, *контрабанда* БСРЖ); 'лекція' — *лекшин*; 'практична робота' — *практух*; 'курсова робота' — *курсуха* (*курсач*, *курсовик*, *курсовуха* БСРЖ; *курсак* КСЖЛ); 'кваліфікаційна контрольна робота' — *кекеер*; 'кваліфікаційне контрольне завдання' — *кекезе*; предмети, пов'язані з

навчанням: 'шпаргалка' — *шпаргалета, замінник, кисень*; 'ручка' — *писало, царапало, перо*; 'атестат' — *атестик*; 'залікова книжка' — *заліковка*; 'студентський квиток' — *студак*; 'дошка' — *табло*; 'товсті книги/зошити' — *талмуди* (пор. кримінальний жаргон 'документ', МС 'інструкція для користування побутовою технікою, апаратурою і т. ін.', військ. 'військовий статут' КСЖЛ).

У сферу жаргонного словоперетворення активно включені дієслівні номени, напр.: 'списати' — *відксерити, скачати, перекачати, скопіювати*; 'підказувати' — *диригувати, суфлювати, сурлувати, цитувати*; 'потерпіти невдачу (не скласти залік, екзамен)' — *потонути*; 'скласти швидше за всіх' — *вирвати*; 'погано відповідати; плутатися' — *лажати* (МС 'робити щось неправильно, помилятися' БСРЖ, КСЖЛ), *плавати*; 'старанно займатися' — *напружуватися*; 'бути поміченим із шпаргалкою' — *погоріти, попалитися*; 'добре відповідати' — *блиснути*; 'не розуміти' — *втикати*; 'засипати питаннями' — *загрузити*.

Власну мовотворчість студентська молодь виявляє не лише шляхом творенням окремих одиниць, а й цілих висловів. Жартівливо-іронічне ставлення до вузівського навчання демонструє зафіксована в студентській стінгазеті фраза: *Студент спить — країна розумнішає*. У виступі команди КВК Херсонського державного університету були визначені три причини неявки студента на екзамен: *забув, запив, забив*. Останнє дієслово з жаргонною семою 'пропустити заняття без поважної причини' утворене конденсацією звороту *забити болт* ('поставитися до чогось байдуже', 'рішуче покінчити з чимось, перестати займатися чимось' КСЖЛ). На парті в студентській аудиторії зображено графічний символ серпа й молота з написами *Лозунг студентів — косити й забити*. *Лозунг викладача — забити й косити*. Обидві фрази розраховані на асоціативне мислення й знання жаргонного лексикону. У студентському лозунгу *забити* (зазначені вище значення) і *косити* МС 'ухилитися від чого-небудь', ШК 'прогулювати уроки' КСЖЛ. Викладацьке *забити* → *завалити* 'поставити незадовільну оцінку на екзамені комусь' БСРЖ, *косити* → *стригти/рубати*

капусту кримінальний жаргон 'інтенсивно заробляти гроші' → *збивати капусту*
МС 'стягувати з когось гроші' КСЖЛ.

Отже, шкільний і студентський жаргони є важливими підсистемами молодіжної субмови. Школярсько-студентський соціум володіє загальномолодіжним жаргоном, але водночас тут виділена власна предметна галузь — навчання. Актуальними лексико-семантичними полями в жаргонному слововживанні міської молоді, яка навчається, є: найменування осіб (посадові особи у сфері освіти, викладачі-предметники, особи за характерною ознакою, а також назви, що вказують на статус учня/студента, професійне спрямування); навчальних дисциплін; навчальних закладів; оцінок; приміщень у навчальному закладі; видів навчальної діяльності; предметів, пов'язаних з навчанням; дій, процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбач О. Арго на Україні: Зібрані ст. – Мюнхен, 1993. – 359 с.
2. Мокиєнко В.М., Никитина Т.Г. Большой словарь русского жаргона. – СПб.: «Норинт», 2001. – 720 с.
3. Скворцов Л.И. Об оценках языка молодежи (жаргон и языковая политика) // Вопросы культуры речи. – М., 1964. – Вып. 5. – С. 45–70.
4. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. – К.: Критика, 2005. – 464 с.
5. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. – К.: Критика, 2003. – 336 с.
6. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – 438 с.
7. Химик В.В. Поэтика низкого, или Просторечие как культурный феномен. – СПб.: Филолог. ф-т СПбГУ, 2000. – 272 с.

Мартос С.А. Шкільний і студентський жаргон як складник молодіжного сленгу// Науковий вісник Херсонського державного університету: [зб. наук. праць/ ред. проф. В.Олексенко та ін.]. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2012. – Вип. 16 . – С.82-86. (Серія «Лінгвістика»).